

KAIP REAGUOTI Į VAIKŲ PATYČIAS

Tai, su kokiomis žeidžiančio elgesio apraiškomis tenka susidurti vaikui, sunku lietuvių kalboje rasti vieną tikslų terminą, atspindintį visą įvairovę. Tam naudojami įvairūs žodžiai, kaip: priekabiavimas, užgauliojimas, ujimas, kabinėjimasis, skriaudimas, žeminimas, erzinimas, smurtavimas. Dabar dažniau, kaip visa tai apimantis, vartojamas terminas „**patyčios**“, kuris naudojamas ir kaip sinonimas žodžiui „priekabiavimas“, ir kaip vienos iš agresijos formų įvardinimas. Nors daugiau kalbama apie patyčių ypatumus vaikų ir paauglių tarpe, tačiau jos, deja, vyksta tarp suaugusiųjų ir šeimoje, ir darbe.

Blogai, kai patyčios yra painiojamos su humoru ar pašmaikštavimais – sakoma, kad taip tik juokaujama. Tačiau esminis skirtumas nuo pajuokavimo yra tas, kad patyčių tikslas – įskaudinti ir pažeminti kitą, „įgelti žodžiais“. Svarbiausios, **skiriamosios patyčių savybės**, tai:

- tai tyčinis veiksmas, t. y. daroma specialiai,
- šis elgesys yra pasikartojantis, tai patiriama daug kartų,
- patyčių situacijoje yra psichologinės ar fizinės jėgos persvara.

Vaikai gali pačiais įvairiausiais būdais vienas kitą skaudinti, tai yra tiesiogiai tyčiotis, atvirai kitą puolant, stumdant, pravardžiuojant, grasinant, arba netiesiogiai, kuomet vaikas atstumiamas nuo grupės, ignoruojamas, su juo nekalbama, prieš jį kurstoma neapykantą. Pagal tai, kokia agresija įskaudinimui naudojama, skiriamos kelios patyčių formos:

- **žodinės** – kuomet vaikas yra skaudinamas ar užgauliojamas žodžiu ar užrašais. Tai gali būti prasivardžiavimas, gąsdinimas, pašaipios replikos apie aprangą, turimus ir naudojamus daiktus, religinį tikėjimą, išvaizdą. Tai ir viešų užrašų kabinimas, skaudinančių žinučių siuntinėjimas mobiliaisiais telefonais ar elektroniniu būdu, apkalbinėjimas, šmeižimas.

- **fizinės** – tai užgauliojimas veiksmais: pargriovimas, įspyrimas ar spardymas, kumščiovimas, stumdymas, rankos užlaužimas, spjaudymas, drabužių ar daiktų gadinimas ir atiminėjimas, plaukų pešiojimas, gnybimas, sprigtavimas. Tai yra puikiai žinomi poelgiai, kurie įvardijami žargonais: „padnožkė“, „pijavkė“, „grūšia“, „dzilgėlė“.

- **sudėtinės** – tai tokios elgesio formos, kurios apima ir žodinius, ir fizinius veiksmus. Pavyzdžiui, reketas ar vertimas daryti to nenorint.

Patyčios gali vykti pačiose įvairiausiose vietose, kur tik vaikai susitinka ir tarpusavy bendrauja. Kiekybiškai daugiausiai patyčių įvyksta mokyklose – tai yra aplinka, kurioje ilgą laiką būna daug vaikų.

Patyčių vykimui labai svarbų vaidmenį atlieka stebėtojai – kiti vaikai, kurie mato, kaip jų bendraamžis yra žeminamas. Pavyzdžiui, pravardė, pasakyta prieš visą klasę, yra žymiai skaudesnė nei pasakyta „akis į akį“. Mokykla labai palanki turėti tokių stebėtojų auditoriją. Ir tyčiojimasis vyksta tokiu metu ir tokioje vietoje, kuomet yra mažiausiai suaugusių priežiūros. Pastebėta, kad daugiausia patyčių vyksta pertraukų metu klasėje, mokyklos kieme ar koridoriuje, kabinete, o mažiau - valgykloje ir tualete.

Kartais į skriaudėjų vaidmenį įsitraukia ir tie moksleiviai, kuriems nepatinka patyčios, tačiau jie patys bijo tapti patyčių aukomis ir tikisi, kad tyčiodamiesi iš kito patys išvengs priekabiavimo. Netgi stengimasis likti nuošalyje taip pat yra tam tikras patyčių palaikymas. Neutralumas gali padėti išvengti patyčių konkrečiam vaikui, tačiau tuo sudaromos palankios sąlygos vykti patyčioms. Patyčios gali mažėti tik tuomet, kuomet bus *norinčių ir drįstančių* jas stabdyti.

Taigi, patyčių situacijoje visada yra daugiau nei 2 dalyviai: ne tik skriaudėjas ir auka, bet ir stebėtojai, ragintojai. Jeigu suaugusiojo pastangomis skriaudėjas bent kartais susilaikytų, o ragintojas pabūtų bent neutraliu stebėtoju, o stebėtojas taptų gynėju, patyčių jau būtų šiek tiek mažiau. Žymiai didesnių pasiekimų galėtume tikėtis, kuomet didėtų vaikų ir tėvų skaičius nepritariančių patyčioms bei daugėtų vaikų ginančių skriaudžiamąjį.

Kalbantis su savo atžala verta vis pasiteirauti, kokį jis vaidmenį pasirenka, kaip jis elgiasi tokiose situacijose? Ir nežiūrint koks Jūsų vaiko vaidmuo – skriaudėjo, nukentėjusiojo ar net stebėtojo – pagrindinė tėvų funkcija, sprendžiant patyčių situaciją mokykloje – tai tinkamų mokyklos darbuotojų informavimas. Galima kreiptis į dalyko mokytoją, jei patyčios vyksta jo pamokoje, į klasės vadovą, jei klasėje ar popamokinių užsiėmimų metu. Galima kreiptis į direktorių, jei tai vyksta drabužinėje, koridoriuose, pakeliui iš mokyklos arba jei problema vis nesiliauja klasėje. Galima kreiptis ir į švietimo skyrių, jei mokykla nereaguoja į pastabas. Turi būti bendras rūpestis, kad mokiniai jaustųsi emociškai ir fiziškai saugūs mokykloje. O vienas

svarbiausių dalykų, ką gali padaryti tėvai – tai padėti atžalai įgyti tokių įgūdžių, kurie padėtų vaikams spręsti iškilusius sunkumus savarankiškai, mokėtų priimtinu būdu išreikšti savo jausmus, kontroliuoti elgesį.

Nėra specifinių ženklų, rodančių, kad Jūsų vaikas patiria patyčias ar priekabas. Tačiau turėtų kelti įtarimą, jei pastebėjote, kad vaikas grįžta iš mokyklos su sugadintais daiktais, praradęs daiktus ar pinigus, turi mėlynių, įdrėskimų ar panašių žymių; pradėjo eiti kitu keliu į mokyklą, grįžęs iš mokyklos būna irzlus, nuliūdęs ar neįprastai emociingas, arba be jokios aiškios priežasties, pradėjo nenorėti eiti į mokyklą.

Vaikai dažnai nedrįsta tėvams sakyti apie patiriamas patyčias, nes bijo juos nuliūdinti ar baiminasi, kad tėvai nepatikės, arba tik pasakys „Nekreipk dėmesio!“. Pasakodamas apie bendraamžių patyčias vaikas gali laikyti save skundiku. Tad būtina užtikrinti, kad jis gerai padarė, papasakodamas Jums apie tai. Ir nepulti gėdinti, raginant nebūt „skystablauzdžiu“, ar abejingai numojant „Visa tai praeis...“, arba „Tvarkykis su tuo pats“. Jei vaikas išdrįso pasakoti apie tai, reiškia, jis prašo Jūsų pagalbos. Ir nekaltinkite vaiko, sakydami: „Pats esi kaltas dėl to...“ Vaikas nėra kaltas, kad iš jo tyčiojasi.

Jei nujaučiate, kad vaikas patiria patyčias, tačiau nedrįsta Jums pasakoti, tuomet galima paklausti apie tai vaiko draugų ar mokytojų. Labai svarbu, kad vaikas kam nors papasakotų apie patiriamas patyčias.

Išgirdus apie patiriamas patyčias, nevertėtų elgtis skubotai, pavyzdžiui, pulti susitikti ir pasikalbėti su besityčiojančio vaiko tėvais. Gal būtent tokio elgesio Jūsų vaikas labiausiai bijo, baimindamasis, jog po to patyčios tik dar labiau sustiprės. Būtinai su vaiku aptarkite, ką ir kaip toliau daryti. Labai svarbu, kad būtų kalbama su mokytojais apie patiriama smurtą, kad jie geriau žinotų, kas vyksta. Gal šaipomasi ne tik iš Jūsų vaiko, bet ir iš kitų vaikų, mokytojams apie tai nežinoma. Su jais galėsite ir pasitarti, kaip reaguoti į tokią situaciją ir kaip elgtis toliau. Nes sumažinti ar sustabdyti patyčias – ne vieno žmogaus jėgom. Efektyviam šios problemos sprendimui reikalingas aktyvus mokytojų, mokyklos administracijos, kitų tėvų ir moksleivių įtraukimas bei bendradarbiavimas. Dažniausiai patyčios iš karto nesiliauja, tam reikia laiko. Tad reikia padrąsinti vaiką ir toliau pasakoti apie tai, kas vyksta toje aplinkoje.

Jūs galite nujauti, ar **Jūsų vaikas tyčiojasi iš kitų** vaikų, jei pastebite, kad jis linkęs su bendraamžiais elgtis agresyviai, o kilusius nesutarimus ar konfliktus spręsti jėga (tai galite pastebėti jau bendravime su broliais ar seserimis); gal netikėtai įsigyja pinigų ar namo parsineša Jums nematytų daiktų, kurių jis pats negalėtų nusipirkti. Sužinojus, kad Jūsų vaikas skriaudžia kitus, gali kilti mintis jį nubausti. Tačiau iš pradžių geriau pamėginti suprasti, kas skatina jį taip elgtis. Kartais vaikai pradeda tyčiotis, reaguodami į kažkokių neseniai įvykių jiems reikšmingus įvykių: gal buvo kokie nors svarbūs pasikeitimai ar „sukrėtimai“ šeimoje ar mokykloje, o gal vaikas turi kažkokių sunkumų mokykloje, su kuriais jis pats nesusitvarko ir „išlieja“ nepasitenkinimą, o gal iš Jūsų vaiko taip pat kas nors tyčiojosi (ar auklėjimo tikslais patys tą darote šeimoje) ir jis tą atkartoja? O gal Jūsų vaikas nežino, kad tai yra netinkamas ir kitą žeidžiantis elgesys?

Sužinoję, kad Jūsų vaikas tyčiojasi iš kitų, pagalvokite ir kokia vaikui reikalinga pagalba iš jūsų. Jei nepavyksta su vaiku pasikalbėti iš pirmo karto, turėkite kantrybės. Parodykite vaikui, kad jums vis tik rūpi, kas vyksta ir esate sunerimęs dėl jo elgesio. Siekiant sumažinti kylantį vaiko agresyvumą, gali prireikti ir kitų šeimos narių, psichologo, soc. pedagogo ar mokytojo pagalbos. Ir nesitikėkite staigių vaiko elgesio pokyčių - gali prireikti daug pastangų ir laiko, kad tai sumažėtų.

Jei **Jūsų vaikas yra tik stebėtojas**, nors ir išgyvenantis dėl vykstančių patyčių. Taip elgtis gali ir dėlto, nes galvoja, kad patyčios gali atsisukti prieš jį, kad nesulauks jokio palaikymo iš kitų moksleivių ar mokytojų, ir todėl nedrįsta. Todėl labai svarbu ugdyti tokius vaiko įgūdžius, kurie padėtų vaikams išdrįsti kalbėti apie tai, kas vyksta ir aktyviai reaguoti į vykstančias patyčias. Tam reikia padėti vaikui suprasti, kad nuo kiekvieno iš jų priklauso saugumas mokykloje ir kad tylėjimas tik gilina problemas, o nepadeda jas spręsti. Reikia skatinti vaiką pasakoti apie tai, kas nemalonus vyksta, kaip jis tame jaučiasi, kaip jis stengiasi reaguoti. O kartu su vaiku aptarti jo baimes, galimus reagavimo į patyčias būdus.